

شراب نوشی مغولان و تاثیرات متقابل آن

زهرا صادقی

کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، پژوهشگر آزاد www.sadeghi201375@yahoo.com

چکیده

قوم بیابانگرد و وحشی مغول با مجموعه ای از آداب و عادات مخصوص به خود به ایران وارد شدند و در آن سکنی گزیدند. برخی از این آداب و عادات به تدریج در فرهنگ غنی این سرزمین مستحیل گشت و برخی دیگر با تغییراتی کم و بیش، باقی ماند. یکی از این عادات، شراب نوشی افراطی آنان بود که نه تنها از بین نرفت بلکه به شکلی گسترده تر ادامه یافت بطوری که مسلمان گشتن آنان نیز، تاثیری بر این عادت دیرینه

مقدمه

بی گمان دوره مغول و ایلخانان از مهم ترین ادوار تاریخی ایران زمین است. مغولان که با خشونت و وحشیگری تمام، به سرزمین ایران سرازیر گشتند طی یک قرن و با فراز و فرود فراوان، به تدریج خلق و خوی و رسوم اولیه خود را از دست دادند و تا اندازه ای در فرهنگ ایرانی اسلامی این سرزمین حل شدند. البته علی رغم انکار برخی، نمی توان از تاثیرات فرهنگی و اجتماعی مغولان بر ایرانیان نیز غافل ماند و به آن نپرداخت. ویژگی های اجتماعی و معیشتی مغولان بی تاثیر بر زندگی ایرانیان نبود و چه بسا تا قرن ها بعد این تاثیر باقی مانده است. از سوی دیگر این سخن نیز گزافه گویی است که بگوییم مغولان در برابر فرهنگ ایرانی یکسره راه تسلیم را در پیش گرفتند و حتی گاهی می بینیم در رفتارهای روزمره و زندگی اجتماعی خود، همچون اجدادشان عمل می کنند. از ویژگی های معیشتی مغولان، خوردن و نوشیدن افراطی آنان بود. خوراک اصلی آنان گوشت و متعلقات آن [۱] و نوشیدنی اصلی آنان شیر و انواع شراب خصوصاً قمیز (قمیس) بود [۲]. آنان در شراب نوشی بسیار افراطی عمل می کردند. بر همین اساس در این مقاله که به روش کتابخانه ای نوشته شده تلاش گردیده به شرابخواری مغولان پرداخته شود، تاثیر سکونت مغولان در ایران را بر این ویژگی بسنجد و از سوی دیگر تاثیر اسلام بر شرابخواری مغولان را بررسی کند. بدیهی است با روشن شدن این نکات، میتوان به ویژگی های اجتماعی، فرهنگی و معیشتی مردم ایران در آن دوره و ادوار بعد، بیشتر پی برد. بایسته است در مقاله ای دیگر، شراب نوشی در میان ایرانیان، پیش و پس از مغولان بررسی گردد تا تاثیرات احتمالی شراب نوشی مغولان بر مردم ایران روشن گردد.

نگذاشت و بسیاری از خانان مغولی بر اثر افراط در باده نوشی در جوانی از دنیا رفتند. آنان به تدریج علاوه بر نوشیدنی های سنتی خود، شراب های متنوع دیگری را نیز می نوشیدند ولی رسوم سنتی شراب نوشی مانند «کاسه گرفتن» ادامه داشت هرچند وسایل و ظروف مجلل و گرانتیمت جای ظروف ساده و ابتدایی شرابخواری آنان را گرفت.

کلید واژه: مغولان، شراب، شراب نوشی، قمیز، اعتقادات

لازم به یادآوری است تابحال هیچگونه تحقیق و پژوهشی در این مورد صورت نگرفته است و جستار حاضر، اولین مورد از این دست می باشد.

جایگاه شراب

در متون تاریخی مربوط به دوره مغول و ایلخانان، معمولاً هرگاه خوردن مطرح است به نوشیدن هم اشاره می گردد. در انواع مراسم مذهبی مانند مراسم شکرگزاری، مراسم سوگند خوردن یا جشن های تاجگذاری، شراب و شرابخواری جزئی لازم و ضروری محسوب می شده چنانچه در خوردن آن نیز بسیار افراط می کردند و آنقدر می خوردند تا به قول رشید الدین فضل الله «مست خراب» [۳] گردند. با این همه، چنگیز نظر مثبتی نسبت به شراب نوشی نداشت و مرد مست را کر و کور و گنگ می دانست [۴] در یاسای چنگیزی نیز افراط در شرابخواری نهی شده و به مغولان توصیه شده بود «اگر از خوردن چاره نباشد در یکماه سه بار مست شود و چون از سه بگذرد خطا کند و اگر در یکماه دوبار مست شود بهتر باشد و اگر یکبار بسیار پسندیده و اگر نخورند از آن بهتر باشد» [۵] گویا شرابخواری آنقدر رایج بوده که بجای آب، نیز خورده می شده و فقط هرگاه به شراب دسترسی نداشتند به اجبار آب می خورده اند. [۶] آنان حتی پس از سکونت طولانی در ایران و مسلمان گشتن نیز علی رغم منع شرعی، این عادت خود را از دست ندادند. [۷] گزارش شده حتی زنان نیز در مجالس شرابخواری حضور یافته و به آنان شراب تعارف می شده است. [۸]

همانگونه که پیش ازین، اشاره گردید مغولان به شکلی افراطی شراب می نوشیدند که این افراط، باعث شد بسیاری از شاهزادگان و خانان مغولی نتوانند عمری طولانی داشته باشند. تیمور قآن نوه هلاکو به همین دلیل دچار «مرض صرع و لقوه» [۹] شد و در جوانی از دنیا رفت. اباقا خان نیز «بسبب دوام شراب مدام عارضه قوی بر مزاجش طاری گشت و ضعف